هیچ پادزهری برای قرص برنج وجود ندارد

13 خرداد 1403

قیمت ارزان و دسترسی آسان به قرص برنج باعث شده کشور ما در مقایسه با دیگر کشورها در صدر جدول مصرف این قرص قرار گیرد. ماده‌ای که با ساختار شیمیایی «فسفید آلومینیوم» برای از بین بردن شته داخل برنج به‌ویژه در استان‌های شمالی کشور کاربرد دارد.

به گزارش مادران ودختران به نقل از سلامت نیوز به نقل از روزنامه رسالت، قیمت ارزان و دسترسی آسان به قرص برنج باعث شده کشور ما در مقایسه با دیگر کشورها در صدر جدول مصرف این قرص قرار گیرد. ماده‌ای که با ساختار شیمیایی «فسفید آلومینیوم» برای از بین بردن شته داخل برنج به‌ویژه در استان‌های شمالی کشور کاربرد دارد، اما به علت خطرات و مرگ‌هایی که به‌دنبال دارد، وزارت بهداشت فروش و عرضه عمومی این ماده را ممنوع کرده است و علیرغم افزایش قربانیان هرساله این سم و آمارهایی که از روند روبه‌رشد آن حکایت دارد، همچنان دسترسی به این قرص آسان است.

سم خطرناک فسفید آلومینیوم زمانی که در معرض رطوبت هوا قرار می‌گیرد، گاز سمی و خطرناکی را از خود در فضا منتشر می‌کند که این گاز سمی به‌سرعت از طریق هوا به‌صورت استنشاقی وارد ریه می‌شود. به روایت تخصصی شاهین شادنیا، رئیس بخش مسمومین بیمارستان لقمان حکیم، «سم فسفید آلومینیوم زمانی که در معرض رطوبت هوا قرار می‌گیرد، گاز خطرناکی را از خود در فضا منتشر می‌کند که این گاز سمی به‌سرعت از طریق هوا به‌صورت استنشاقی وارد ریه می‌شود. اگر گاز فسفید آلومینیوم موجود در قرص‌های برنج به‌صورت تصادفی و یا از طریق هوا وارد مخاط دستگاه گوارش یا تنفس شود می‌تواند خطر جدی مرگ را به‌دنبال داشته باشد، این سم خطرناک به‌محض اینکه وارد بدن می‌شود به سیستم زنجیره تنفسی بدن حمله و تنفس سلولی را به کلی مهار می‌کند.»

زمانی که سیستم تنفس سلولی توسط گاز فسفید آلومینیوم مهار شود، سلول نمی‌تواند تولید انرژی کند و بدن نمی‌تواند از اکسیژن استفاده کند بنابراین به‌سرعت مرگ سلولی رخ می‌دهد، اما به رغم زنگ خطرهایی که در این زمینه به صدا درآمده، همچنان برخی افراد در کیسه‌های برنج و غلاتی که در منزل نگهداری می‌کنند، قرص برنج یا فسفید آلومینیوم را برای دور شدن حشرات موذی قرار داده و با آزاد شدن گاز فسفید دچار مسمویت‌های شدید و یا مرگ ناشی از این مسمومیت می‌شوند.

شادنیا دراین‌باره به صراحت می‌گوید: «تصور اینکه قرار دادن مقدار کمی از قرص‌های برنج داخل کیسه‌های حبوبات یا برنج مشکلی ایجاد نمی‌کند کاملا اشتباه است، حتی نصف یک قرص برنج و گازی که در فضا از خود منتشر می‌کند هم می‌تواند تعداد زیادی از افراد را به کام مرگ بکشاند. گاز خارج شده از فسفید آلومینیوم یا همان قرص‌های برنج در غلظت‌های پایین بوی خاصی ندارد، این ترکیبات در غلظت‌های بالا بویی شبیه به بوی سیب یا ماهی گندیده دارند ولی متاسفانه در غلظت‌های پایین هیچ بوی خاصی ندارد و به‌راحتی فرد در انباری منزل یا در اتاق خواب خود دچار مسمومیت و مرگ ناشی از آن می‌شود.»

آنطور که رئیس بخش مسمومین بیمارستان لقمان حکیم می‌گوید: «اصلا مهم نیست چه میزان از قرص فسفید آلومینیوم را داخل کیسه‌های برنج قرار می‌دهید، حتی گاز خارج شده از یک سوم از این قرص هم به دلیل ماده موثره بالایی که دارد می‌تواند جان بسیاری از افراد را هدف قرار دهد.»

علامت‌های مسمومیت با قرص‌های برنج در عرض نیم ساعت پس از مسمومیت ظاهر می‌شود و معمولا تا زمانی که فرد به مراکز درمانی می‌رسد، در زمان بسیار کوتاه سم تاثیر بالای خود را بر بدن می‌گذارد.
دکتر غلامعلی جعفری، متخصص سم‌شناسی در زمینه مرگ با قرص برنج عنوان می‌کند: «این نوع مرگ بسیار دردناک است و بر اساس علامت‌های بالینی، فرد دچار خستگی و کمبود اکسیژن می‌شود. به‌طوری‌که بدنش رو به کبودی رفته و دچار خفگی سلولی خواهد شد. این‌روند غیرقابل برگشت است و مسمومیت با قرص برنج برابر با مرگ است.»

او در مورد زمان مسمومیت و مرگ بر اثر مصرف این قرص بیان می‌کند: «معمولا افراد زیر ۲۴ ساعت فوت می‌کنند که زمان مرگ بستگی به ایرانی یا خارجی بودن قرص، تاریخ مصرف، میزان مقاومت فرد و تعداد آن دارد. متاسفانه برخی عطاری‌ها به‌راحتی این قرص را در اختیار مشتریان خود قرار می‌دهند و حتی خریدار و فروشنده به‌راحتی همدیگر را در فضای مجازی پیدا می‌کنند. گزارش‌های متعدد حاکی از ارزان بودن این قرص است، به‌طوری‌که در مراجعه به عطاری‌ها و نیز مراکز غیرقانونی فروش دارو می‌توان به‌راحتی و با قیمتی ناچیز یک بسته ۱۰عددی از آن‌را تهیه کرد، در حالی‌که خوردن تنها نیمی از یک قرص برای کشتن یک فرد بالغ کافی است.»

قربانیان مسمومیت با قرص برنج را می‌توان به سه دسته تقسیم‌بندی کرد. **دسته اول** کسانی هستند که از قرص برنج به قصد خودکشی استفاده کرده‌اند. **گروه دوم** افرادی هستند که به دلیل استفاده نادرست (به عنوان مثال برای نگه‌داری از برنج خانگی) از آن استفاده کرده‌اند و این مصرف نادرست منجر به مرگ‌شان شده است. **گروه سوم** اما کسانی هستند که از قرص برنج به جای قرص نشاط آور استفاده کرده‌اند و جان خود را از دست داده‌اند. در جواز دفن این افراد، اغلب تنها از اعتیاد به عنوان علت مرگ یاد می‌شود و در نتیجه بیشتر مواقع نام‌شان در فهرست مرگ و میرهای ناشی از مصرف قرص

برنج ثبت نمی‌شود. به این ترتیب به نظر می‌رسد شمار مرگ و میر ناشی از قرص برنج بیش از آماری باشد که ارائه می‌شود.

دسترسی به قرص برنج در کشور زمانی نگران کننده‌تر به نظر می‌رسد که بدانیم به‌رغم ممنوعیت فروش عمومی این قرص، از سال ۱۳۹۱، ایران در کنار هند بیشترین آمار مسمومیت (عمدی یا تصادفی) با این ترکیب به شدت خطرناک را در کارنامه خود به ثبت رسانده است. از سوی دیگر در کشورهای توسعه‌یافته با وجود بیشتر بودن نسبی آمار خودکشی نسبت به ایران، موارد مسمومیت و خودکشی با این قرص بسیار محدود است و معدود موارد موجود هم اغلب تصادفی هستند. شاید مهمترین دلیل برای این مطلب قوانین سختگیرانه و محدودیت‌های شدیدی باشد که دسترسی عمومی به این ترکیب کشنده را ناممکن می‌سازد. از آن‌جا که بر طبق شواهد، قوانین و نظارت‌های موجود در ایران از بازدارندگی لازم برخوردار نیستند، بنابراین اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی مردم نسبت به عواقب دردناک و غیرقابل اجتناب این قرص، می‌تواند موثرترین راه برای کاهش تلفات ناشی از مصرف آن باشد.

میزان مرگ در مسمومیت با قرص برنج ۸۰ تا ۱۰۰ درصد است

غلامعلی جعفری، در ادامه اظهاراتش به این نکته اشاره می‌کند که «شاید مهم‌ترین نکته درباره خودکشی با قرص برنج بی‌اطلاعی مصرف‌کنندگان از مرگ طولانی و زجرآور آن باشد. بر اثر مصرف این قرص، نه‌تنها فرد هوشیاری خود را از دست نمی‌دهد، بلکه سوزش شدیدی در بدن خود احساس می‌کند. این قرص ظرف سه تا چهار ساعت سیستم تنفس و قلب را دچار مشکل کرده و فرد در اثر مرگی زجرآور خواهد مرد. گاز فسفین آزاد شده در اثر مصرف این قرص با مختل کردن فعالیت‌های آنزیمی، تغییر شکل گلوبول‌های قرمز، مرگ سلولی و مختل کردن عملکرد کلیه اندام‌های حیاتی ازجمله مغز، ریه، معده و... باعث مرگ تدریجی و دردناکی می‌شود.

اقدامات درمانی برای مسمومان قرص برنج، تنها اقدامات حمایتی – علامتی است و در حقیقت هیچ پادزهر شناخته شده‌ای برای آن وجود ندارد. میزان تاثیرگذاری این اقدامات برای مسمومان بستگی کامل به میزان مسمومیت و زمان رسیدن به مراکز درمانی دارد و میزان مرگ در مسمومیت با قرص برنج ۸۰ تا ۱۰۰ درصد است.
آنچه باید مدنظر قرار گیرد، آن است که معدود موارد درمان شده مربوط به مسمومین تنفسی بوده و مسمومین گوارشی نجات نمی‌یابند.»
این متخصص سم‌شناسی خاطرنشان می‌کند: «عوارض بی‌بازگشت این قرص باعث می‌شود افرادی که تنها به قصد خودکشی نمایشی و تحت تاثیر قراردادن دیگران اقدام به مصرف آن می‌کنند، در دام مرگی سخت گرفتار شوند. بی‌اطلاعی از عواقب مرگ‌بار مصرف این قرص تا جایی است که گزارش‌های متعددی از خریدوفروش این قرص به‌جای قرص‌های روانگردان تنها به‌علت مشابهت ظاهری آن، شنیده شده‌است. به طوری که چندین سال قبل معاون بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی ایران اعلام کرد، برخی سفره‌خانه‌ها با هدف افزایش وابستگی جوانان به قلیان اقدام به ریختن مقادیری قرص برنج روی تنباکو می‌کردند و تنها دلیل این کار شباهت آن به قرص‌های روانگردان و بی‌اطلاعی افراد از عوارض مرگ‌بار آن است، چراکه که قرص برنج اعتیادآور نیست.»

رکورد مرگ در شمال کشور!

دسترسی به این قرص در استان‌های شمالی آسان‌تر است، آن هم به‌علت فراوانی آفات و جوندگان است و اینکه در کشاورزی به‌ویژه در بین شالیکاران شمال به دلیل کارآیی بالای آن در از بین بردن آفات برنج، از چند دهه پیش مرسوم بوده و سهولت دسترسی و رسوب نکردن در محصول ازجمله ویژگی‌های دیگری است که سبب شده تا استفاده از آن به داخل گونی‌های برنج داخل آشپزخانه‌ها نیز در نقاط مختلف کشور سرایت کند.
برمبنای آمار پزشکی قانونی مازندران که در خبرگزاری ایرنا منتشر شده، از چهار سال گذشته روند مرگ ناشی از مسمومیت با قرص برنج در مازندران افزایشی است، بنابر آمار سال ۱۴۰۱، ۱۴۰ نفر بر اثر مسمومیت با قرص برنج در استان جان خود را از دست دادند که این رقم در مقایسه با مدت مشابه سال ۱۴۰۰ که ۱۲۷ نفر بودند ۱۰ درصد افزایش داشت. سال ۱۳۹۹ تعداد ۷۵ نفر و سال ۱۳۹۸ تعداد ۱۲۱ نفر بر اثر مصرف قرص برنج در استان جان باخته بودند.
گزارش جدید پزشکی قانونی مازندران نشان می‌دهد که شهرستان بابل با ۳۷ نفر قربانی و آمل با ۲۶ فوتی بیشترین قربانیان را داشتند و بیشترین آمار مرگ با قرص برنج هم مربوط به شهریور پارسال با ۲۳ نفر بود.
علی عباسی، مدیرکل پزشکی قانونی مازندران مسمومیت با قرص برنج را ازجمله دغدغه‌ها در استان‌های شمالی برشمرده و با اعلام اینکه در سال قبل ۱۷۸ نفر براثر مسمومیت با قرص برنج جان خود را از دست دادند، افزوده: از این تعداد ۱۳۵ نفر مرد و مابقی زن و متوسط سن متوفیان بین ۲۰ تا ۴۵ سال بوده است.
عباسی با بیان این که میزان مرگ‌ومیر براثر قرص برنج نسبت به سال قبل از آن افزایش یافته است، دسترسی آسان را ازجمله دلایل روند افزایشی مسمومیت با قرص برنج عنوان و تاکید کرده باید دسترسی و عرضه قرض برنج را محدود و حساسیت بیشتری به خرج دهیم.

هیچ پادزهری برای قرص برنج وجود ندارد

سال گذشته اخباری در فضای مجازی منتشر شد مبنی بر این‌که یک فارغ‌التحصیل دکترای رشته شیمی پلیمر از دانشگاه شیراز که به‌تازگی دانشمند برترِ جهان شناخته شده است پادزهر قطعی قرص برنج را کشف کرده است اما این موضوع هنوز به تایید وزارت بهداشت نرسیده است و مسئولان وزارتخانه همچنان تاکید می‌کنند که مسمومیت با سم فسفید آلومینیوم هیچ درمان و پادزهر اختصاصی ندارد و برای افرادی هم که دچار مسمومیت با قرص برنج می‌شوند نمی‌توان مداخلات درمانی کمک‌کننده‌ای انجام داد.

دکتر فخرالدین تقدسی‌نژاد، متخصص پزشک قانونی با تاکید بر اینکه پادزهری برای قرص برنج وجود ندارد، اظهار می‌کند: در صورت مراجعه سریع فرد مصرف کننده به مراکز درمانی و با توجه به شرایط و علائم بیمار می‌توان با مراقبت‌های ویژه و درمان اختلالات تنفسی، قلبی عروقی، شوک واسیدوز جان بیمار را نجات داد اما در صورت مصرف بالای آن احتمال نجات بیمار با وجود درمان‌های موجود بسیار پایین است.

این متخصص پزشک قانونی با بیان اینکه باید نظارت و تدابیر سختگیرانه‌تری نسبت به فروش قرص برنج در کشور صورت گیرد، عنوان می‌کند: «علیرغم اینکه در کشور ما فروش قرص برنج ممنوع است اما در عطاری و فضای مجازی به‌راحتی قابل دسترس است و بیشتر افراد جامعه نسبت به تاثیر قرص برنج و مرگ قطعی آن شناخت دقیقی ندارند و به همین دلیل، این سم را به‌عنوان یک عامل خطرناک و کشنده نمی‌شناسند و از آن برای خودکشی نمایشی استفاده می‌کنند، اما این در حالی است که متاسفانه منجر به مرگ مصرف کننده می‌شود. از سوی دیگر، برخی افراد که اقدام به خودکشی می‌کنند، مردد به انجام آن هستند و ممکن است فاصله بین خارج کردن قرص از قوطی تا مصرف آن طولانی شود که در این صورت مسمومیت با خطر کم‌تری همراه است.

تقدسی‌نژاد با اشاره به اینکه دوز کشنده قرص برنج بسیار پایین است، بیان می‌کند: «قرص برنج از سموم بسیار خطرناک است که جذب کامل دوز ۵۰۰ میلی گرم از آن می‌تواند منجر به مرگ شود و این در حالی است که قرص‌های موجود در بازار ۳ گرمی هستند و مصرف نصف این قرص‌ها مرگ قطعی را برای فرد در پی دارد و معمولا چند عامل در نوع تاثیرگذاری قرص برنج موثر است؛ اول اینکه مصرف قرص برنج به‌صورت تازه خطرات بیشتری به همراه دارد اما با باز شدن جعبه قرص و قرار گرفتن آن در محیط، سم قرص طی مدت زمان معینی آزاد می‌شود که در این صورت از شدت سمی بودن قرص کاسته می‌شود. همچنین حل کردن قرص برنج در آب قبل از مصرف که سبب آزاد شدن مقداری از گاز سمی قرص می‌شود و یا وقوع استفراغ‌های مکرر بعد از مصرف قرص که منجر به خارج شدن مقدار قابل توجهی سم از بدن می‌شود، باعث بهتر شدن پیش آگهی مسمومیت است.»